

Työpaperi 5/2021

Nelimarkka Siiri, Maijala Seija, Eriksson Pia, Heino Tarja

Koronapandemian vaikutuksia lastensuojelun palveluihin ja asiakkaiden hyvinvointiin vuonna 2020

Tutkimuskatsaus

Koronapandemia on vaikuttanut kevästä 2020 lähtien huomattavasti koko yhteiskuntaan ja sen vaikutuksia eri tahoihin seurataan jatkuvasti. Toistaiseksi voimme arvioida vain lyhyen aikavälin vaikutuksia, mutta vaikutukset tulevat näkymään vielä useiden vuosien kuluttua. Vaikutuksia sijaishuoltoon eli kodin ulkopuolelle sijoitettuihin lapsiin, heidän perheisiinsä ja sijaishuollon palvelujärjestelmään on toistaiseksi tutkittu hyvin vähän. Sijoitetut lapset ovat haavoittuvassa asemassa ja siksi korona ja sen aiheuttamat rajoitustoimenpiteet näkyvät heidän hyvinvoinnissaan, mielenterveydessään, oikeuksien toteutumisessa sekä palvelujen saatavuudessa monia muita ihmisryhmiä voimakkaammin.

Lastensuojelupalvelujen supistaminen ja tapaamisten vaihtaminen etäyhteyksin toteutettaviksi ovat heikentäneet entisestään heikossa asemassa olevien lasten hyvinvointia, kun palvelujen saatavuus on huonontunut. Tämä on vaikuttanut suoraan lasten oikeuksien toteutumiseen. Avun tarve niin Suomessa kuin maailmalla on kasvanut. Lapsissa koronakriisi on herättänyt pelkoa, huolta ja epävarmuuden tunteita, joista puhuminen ammattilaisille ei välttämättä ole etäyhteyksin yhtä helppoa kuin kasvotusten. Lapset kantavat huolta niin maailman tilanteesta, perheidensä hyvinvoinnista kuin ystävyyssuhteistaan, jotka nekin ovat koronakriisin myötä osin vaikeutuneet. Etäopiskelu koettiin myös monilta osin haastavaksi.

Koronapandemia on kuitenkin tuonut mukanaan myös positiivisia muutoksia. Digiloikan myötä uudet yhteistyökeinot ja -kanavat lisääntyivät ja moniammatillinen yhteistyö helpottui. Palvelujärjestelmien haasteisiin ja eriarvoisuuteen alettiin kiinnittää enemmän huomiota. Etäopiskelu soveltuu joillekin lapsille paremmin, kun ympärillä ei ole samanlaisia ulkoisia häiriötekijöitä kuin lähiopetuksessa.

Tässä katsauksessa tarkastellaan kansallisia ja kansainvälisiä julkaisuja koronan vaikutuksista lastensuojeluun ja sijaishuoltoon. Katsaus on osa Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen lasten, nuorten ja perheiden osaston tutkimushanketta koronaepidemian vaikutuksista kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten hyvinvointiin, mielenterveyteen ja palvelujen saatavuuteen.

Tiivistelmä

Nelimarkka Siiri, Maijala Seija, Eriksson Pia, Heino Tarja (2020). Koronapandemian vaikutuksia lastensuojelun palveluihin ja asiakkaiden hyvinvointiin vuonna 2020. Tutkimuskatsaus. Terveiden ja hyvinvointin laitos (THL). Työpaperi 5/2021. 20 sivua. Helsinki 2021. ISBN 978-952-343-623-7 (verkkojulkaisu)

Tämä katsaus on osa Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimushanketta koronaepidemian vaikutuksista kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten hyvinvointiin, mielenterveyteen ja palvelujen saatavuuteen. Katsauksessa tarkastellaan kansainvälisiä ja kotimaisia julkaisuja, joissa käsitellään koronan vaikutuksia lastensuojeluun, sen asiakkaisiin ja palvelujärjestelmään. Tässä julkaisussa käytetään termiä koronapandemia, sillä käsittelyssä on sen vaikutukset lastensuojeluun maailmanlaajuisesti. Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ovat erityisen haavoittuvassa asemassa niin Suomessa kuin maailmallakin. Siksi koronapandemia ja siitä seuranneet rajoitustoimenpiteet vaikuttavat heidän elämäänsä voimakkaasti. Tästä syystä koronapandemian vaikutuksia sijoitettujen lasten elämään on tärkeää tarkastella, jotta haittavaikutukset voitaisiin minimoida.

Kirjallisuushaulla haettiin vastausta seuraaviin kysymyksiin: Miten koronapandemia on vaikuttanut lastensuojeluun ja sen piirissä oleviin lapsiin ja nuoriin? Miten koronapandemia on vaikuttanut sijaishuoltoon ja sen piirissä oleviin lapsiin ja nuoriin? Haku kohdistui kansainvälisiin ja kansallisiin julkaisuihin. Kansainvälisiä julkaisuja haettaessa noudatettiin systemaattisen haun pääperiaatteita ja aineistoa haettiin moni- ja yhteiskuntatieteellisistä tietokannoista, kuten Scopus ja PsycInfo. Tätä täydennettiin manuaalisella haulla. Katsaukseen valikoitui kuusi kansainvälistä tutkimusta, jotka kohdistuivat haavoittuvassa asemassa oleviin lapsiin ja perheisiin sekä lastensuojeluun. Vain yksi tutkimuksista käsitteli suoraan sijaishuoltoa ja sen piirissä olevia lapsia ja nuoria. Kansallisia tutkimuksia ja selvityksiä katsaukseen valikoitui manuaalisen haun kautta myös kuusi. Niiden tutkimuskohteena olivat koronapandemian vaikutukset lapsiin, lapsiperheisiin, sosiaalihuollon palvelujärjestelmään ja lastensuojeluun.

Tutkimustuloksia ja selvityksiä koronapandemian vaikutuksista suoraan sijoitettuihin lapsiin ja sijaishuoltoon on toistaiseksi vähän. Koronapandemian vaikutuksia haavoittuvassa asemassa oleviin lapsiin ja perheisiin on kuitenkin jo nähtävillä maailmanlaajuisesti. Rajoitustoimenpiteet ja taloudellisten ongelmien lisääntyminen ovat kuormittaneet lapsia, lapsiperheitä ja lastensuojelun palvelujärjestelmää. Palveluiden kysyntä, avun ja taloudellisen tuen tarve ovat kasvaneet samalla kun palveluita on ollut vaikeampi saada tai niitä on toteutettu etäyhteyksin. Silti lastensuojeluilmoitusten määrä ei kasvanut Suomessa kevään 2020 aikana. Tämä huolestuttaa sosiaalialan ammattilaisia, sillä huolena on, että osa ongelmista jää piiloon tapaamisten toteutuessa etäyhteyksin. Digiloikalla on kuitenkin ollut myös positiivisia vaikutuksia, sillä se on lisännyt moniammatillista yhteistyötä eri tahojen välillä.

Sijoitettujen lasten oikeuksien toteutuminen on heikentynyt koronapandemian aiheuttamien rajoitustoimenpiteiden myötä esimerkiksi palveluiden saatavuuden ja tärkeiden suhteiden ylläpitämisen osalta. Sijoitettujen lasten elämän kutistuminen sijaishuoltopaikkaan on herättänyt lapsissa negatiivisia tunteita, kuten pelkoa, huolia, ahdistumista ja turhautumista. Huolestuttavaa on se, miten rajoitustoimenpiteet vaikuttavat sijoitettujen lasten mielenterveyteen ja hyvinvointiin. Sijoitetuilla lapsilla on usein mielenterveysongelmia ja koronapandemia on vaikeuttanut avun saamista ongelmiin olosuhteissa, joissa moni muukin yhteydenpito on ollut rajoitettua.

Katsauksen mukaan koronapandemian aiheuttamien haittojen minimoimiseksi tarvitaan yhtenäisiä ohjeistuksia, suosituksia, toimintamalleja ja työtapoja. Viestinnän toivotaan olevan selkeämpää. Etäyhteyksien käyttö pitäisi mahdollistaa kaikille unohtamatta sitä, että etäpalvelut yksinään eivät riitä. Lastensuojelussa on tärkeää varmistaa riittävä ja osaava työvoima. Rajoitustoimenpiteiden kestoa ja laatua tulee myös arvioida tarkkaan etenkin niiden kohdistuessa lapsiin ja lapsiperheisiin.

Tutkimusten perusteella voisi todeta, että yllättäviin tilanteisiin liittyviä valmiussuunnitelmia kaivataan kaikilla tasoilla sekä kansallisesti että paikallisesti. Toimijoiden vastuut ja roolit tulisi olla selkeästi määriteltynä vastaavien tilanteiden varalta. Selkeästi määritellyt etäpalvelu- ja tietosuojakäytännöt varmistaisivat lastensuojelun toimintavalmiuden myös kriisitilanteissa.

Avainsanat: lapset, nuoret, perheet, sijaishuolto, lastensuojelu, koronaepidemia, koronapandemia

Sammandrag

Nelimarkka Siiri, Maijala Seija, Eriksson Pia, Heino Tarja (2020). Koronapandemian vaikutuksia lastensuojelun palveluihin ja asiakkaiden hyvinvointiin vuonna 2020. Tutkimuskatsaus. [Koronapandemian vaikutukset lastensuojelun palveluihin ja asiakkaiden hyvinvointiin vuonna 2020]. Forskningsöversikt. Institutet för hälsa och välfärd (THL). Diskussionsunderlag 5/2021. 20 sidor. Helsingfors 2021. ISBN 978-952-343-623-7 (nätpublikation)

Denna översikt är en del av ett forskningsprojekt om coronaepidemins effekter på välbefinnandet, den psykiska hälsan och tillgången till tjänster för barn som placerats utom hemmet. Projektet genomförs vid Institutet för välfärd och hälsa. I översikten granskas internationella och inhemska publikationer som handlar om coronans effekter på barnskyddet, dess klienter och servicesystem. I denna publikation används termen coronapandemi, eftersom det är frågan om dess inverkan på barnskyddet globalt. Barn som placerats utom hemmet är i en särskilt sårbar ställning såväl i Finland som ute i världen. Därför har coronapandemin och de påföljande begränsningsåtgärderna kraftig inverkan på deras liv. För att man ska kunna minimera de negativa effekterna är det viktigt att undersöka vilka effekter coronapandemin har på livet för barn som placerats utom hemmet.

Genom litteratursökning sökte vi svar på följande forskningsfrågor för översikten: Hur har coronapandemin påverkat barnskyddet och de barn och unga som omfattas av det? Hur har coronapandemin påverkat vården utom hemmet och de barn och unga som omfattas av den? Sökningen var inriktad på nationella och internationella publikationer. I sökningen av internationella publikationer följde vi principerna för systematisk sökning och sökte material i mång- och samhällsvetenskapliga databaser, såsom Scopus och PsycInfo. Detta kompletterades med manuell sökning. Till översikten valdes sex internationella undersökningar, som var inriktade på barn och familjer i sårbar ställning samt barnskydd. Endast en av undersökningarna behandlade direkt placering utom hemmet och barn och unga som omfattas av denna. Genom manuell sökning utvaldes också sex nationella undersökningar och utredningar till översikten. Deras forskningsobjekt var coronapandemins effekter på barn, barnfamiljer, socialvårdens servicesystem och barnskyddet.

Tillsviðare finns det endast få undersökningsresultat och utredningar om effekterna direkt på barn som placerats utom hemmet och vården utom hemmet. Effekter av coronapandemin på barn och familjer i sårbar ställning kan dock konstateras globalt. Begränsningsåtgärderna och de ökade ekonomiska problemen har belastat barn, barnfamiljer och barnskyddets servicesystem. Efterfrågan på tjänster, hjälp och ekonomiskt stöd har ökat samtidigt som det har varit svårare att få tjänster eller de har genomförts på distans. Trots detta steg inte antalet barnskyddsanmälningar i Finland under våren 2020. Det här väcker oro bland yrkesutbildade personer inom socialsektorn, eftersom de befärar att en del problem inte framkommer när mötena sker på distans. Men digisprånget har också haft positiva effekter, eftersom det har ökat det multiprofessionella samarbetet mellan olika aktörer.

Förverkligandet av de placerade barnens rättigheter har försämrats på grund av de begränsningsåtgärder som coronapandemin har medfört till exempel i fråga om tillgången till tjänster och att upprätthålla viktiga relationer. De omhändertagna barnens livsutrymme har krympt och blivit mer enhetsskoncentrerat, och detta har väckt negativa känslor hos barnen, såsom rädsla, oro, ångest och frustration. Oroväckande är, hur begränsningsåtgärderna påverkar den psykiska hälsan och välbefinnandet hos barn som placerats utom hemmet. Barn som placerats för vård utom hemmet har ofta psykiska problem, och coronapandemin har gjort att det är svårare att få hjälp med problem under förhållanden där även många andra kontakter är begränsade.

Enligt översikten behövs det gemensamma anvisningar, rekommendationer, handlingsmodeller och arbetssätt för att minimera de negativa effekterna av coronapandemin. Kommunikationen bör även vara tydligare. Möjligheterna till distansförbindelser borde möjliggöras för alla, utan att förglömma att enbart distanstjänster inte är tillräckligt. Inom barnskyddet är det viktigt att säkerställa tillräcklig och kunnig arbetskraft. Längden och kvaliteten på begränsningsåtgärder bör också bedömas noggrant, särskilt när de riktar sig mot barn och barnfamiljer.

På basis av undersökningarna kan det konstateras att beredskapsplaner på alla nivåer både nationella och regionalt önskas. Aktörernas ansvar och roller bör vara klart definierade med tanke på liknande situationer. Klart definierade handlingsmodeller för distansservice och dataskydd skulle säkerställa barnskyddets handlingsberedskap även i krissituationer.

Nyckelord: barn, unga, familjer, vård utom hemmet, barnskydd, coronaepidemi, coronapandemi

Abstract

Nelimarkka Siiri, Maijala Seija, Eriksson Pia, and Heino Tarja (2020). Koronapandemian vaikutuksia lastensuojelun palveluihin ja asiakkaiden hyvinvointiin vuonna 2020. Tutkimuskatsaus. [The impacts of the coronavirus pandemic on child protection services and its customers' wellbeing in 2020]. Research review. Finnish Institute for Health and Welfare (THL). Work document 5/2021. 20 pages. Helsinki 2021. ISBN 978-952-343-623-7 (online publication)

This review is part of a research project by the Finnish Institute for Health and Welfare. The project is focusing on the wellbeing, mental health and access to services of children in placement. The review examines international and domestic publications that deal with the impacts of coronavirus on child protection, child protection customers, and the service system. The review uses the term 'coronavirus pandemic' as the worldwide impacts on child protection are under consideration. Children placed outside the home are in a particularly vulnerable position both in Finland and throughout the world. The coronavirus pandemic and the related restrictions have a strong impact on their lives. It is therefore important to examine the impact of the pandemic on the lives of children in placement so that the adverse effects can be minimised.

The literature review searched for answers to the following research questions: How has the coronavirus pandemic impacted child protection and the children and young people within its remit? How has the coronavirus pandemic impacted foster care and the children and young people receiving such care? We focused on both international and national publications. For international publications, the principles for systematic literature reviews were applied, and the material was gathered from multidisciplinary and social science databases such as Scopus and PsycInfo. The results were then supplemented by a manual search. Six international studies were selected, with all of these focusing on child protection and vulnerable children and families. Only one of the studies dealt directly with foster care and the children and young people receiving such care. Six national studies and reports were selected for this review through the manual search. The research subjects for these studies covered the impacts of the coronavirus pandemic on children, families with children, the social welfare service system and child protection.

There is little research data and few reports on the direct impacts of the coronavirus pandemic on children in placement and foster care. The impact of the pandemic on vulnerable children and families can already be seen worldwide. Restrictive measures and increases in economic problems have burdened children, families and child protection service systems. There has been an increased demand for services and an increased need for assistance and financial support at the same time as the services have become more difficult to access or have been provided remotely. Nevertheless, the number of child protection notifications did not increase in Finland during spring 2020. This is a matter of concern to social sector professionals, because some of the problems may remain hidden because the meetings are being carried out remotely. The rapid digital developments have also had positive impacts, however, as they have increased multi-professional cooperation between different actors.

The restrictive measures related to the coronavirus pandemic have weakened enforcement of the rights of children in placement in areas such as access to services and maintenance of important relationships. The shrinking of the life of children in placement to become more unit-focused has evoked in the children negative feelings such as fear, worry and anxiety. What is particularly worrying is the way the restrictive measures are impacting the mental health and wellbeing of children in placement. Children in placement often have mental health problems, and the pandemic has made it more difficult to obtain help for these, compounding the challenge of a situation where many other contacts have also been restricted.

According to this review, standardized instructions, recommendations, operating models and working methods are needed in order to minimise the harm caused by the pandemic. Clearer communication is also needed. Remote services should be available for all without forgetting that remote services alone are not enough. It is also important to ensure an adequate and competent workforce for child protection. The length and nature of restrictive measures should also be assessed, particularly in cases where they impact children and families.

Based on the review there is a need for contingency plans for unexpected situations both nationally and locally. The responsibilities and roles of actors should be clearly defined in case of similar situations. Clearly defined remote service and information security practices would ensure the operational readiness of child protection in crisis situations.

Keywords: children, young people, families, foster care, child protection, coronavirus epidemic, coronavirus pandemic

Sisällys

Johdanto	8
Aineisto ja menetelmät	9
Koronapandemian vaikutuksia lasten-suojeluun ja sen piirissä oleviin lapsiin ja perheisiin	12
Etäyhteyksien vaikutukset lastensuojelun palvelujärjestelmään ja asiakkaiden tarpeisiin	13
Avun tarve Suomessa kasvanut	14
Lasten kokemuksia koronapandemiasta	15
Yhteenveto	16
Tutkimuksissa ja selvityksissä ilmenneitä palvelujärjestelmän muutostarpeita	16
Tiedonhaun jälkeen julkaistuja selvityksiä	17
Johtopäätökset	18
Lähteet	19

Johdanto

Keväällä 2020 alkanut koronapandemia ja siitä seuranneet poikkeusolot rajoitustoimenpiteineen toivat monenlaisia haasteita niin meidän yhteiskuntaamme kuin maailmanlaajuisestikin. Perheiden taloudelliset ongelmat lisääntyivät, kun ihmisiä lomautettiin tai irtisanottiin. (Eronen ym. 2020, Hastrup ym. 2020) Lasten ja nuorten eristäytyminen koteihin ja sijaishuollon yksiköihin tai sijaisperheisiin lisääntyi, kun siirryttiin etäkouluihin (Haffee & Levine 2020). Monien vanhempien piti hoitaa päiväkodissa käyviä lapsiaan ja huolehtia lastensa etäkoulunkäynnistä poikkeusolojen aikana (Hakulinen & Hastrup 2020). Harrastustoiminta väheni radikaalisti ja ihmissuhteet joutuivat koetukselle, kun tapaamisia rajoitettiin tai kehoitettiin välttämään (Wennberg ym. 2020). Työn määrä ja kulut lisääntyivät kodeissa (Eronen ym. 2020, Hakulinen & Hastrup 2020). Monet arkea ja yhteyksiä kannattelevat rakenteet katosivat poikkeusolojen myötä. Samaan aikaan sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita supistettiin ja huoli palveluiden tarvitsijoiden hyvinvoinnista kasvoi, koska palveluiden tarpeen huomattiin lisääntyvän. (Wennberg ym. 2020.) Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisia huolestuttivat erityisesti haavoittuvassa asemassa olevat lapset, nuoret ja lapsiperheet - varsinkin ne, joilla oli ollut ongelmia jo ennen koronaepidemiaa (Eronen ym. 2020, Hastrup ym. 2020). Tilanteeseen pyrittiin reagoimaan lisäämällä matalan kynnyksen palveluita, joita alettiin toteuttaa etäyhteyksin (Haffee & Levine 2020).

Jo ennen koronapandemiaa haavoittuvassa asemassa olevien lasten, nuorten ja perheiden palvelutarve oli suurentunut ja kyky vastaanottaa tarvitsemiaan palveluita, kuten sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita, oli heikompi. Haavoittuvassa asemassa olevia lapsia ovat esimerkiksi pienituloisissa perheissä elävät, mielenterveys- ja päihdeongelmista kärsivien vanhempien lapset, vähemmistöryhmiin kuuluvat, vammaiset ja laitoksissa elävät sekä kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset. (Huttunen 2018, Jones ym. 2020) Perheillä, joiden sosioekonominen tilanne on heikko ja joissa on ollut tuen tarvetta jo ennen koronaa, on ollut erityisen paljon tuen tarpeita koronakriisin aikana (Hakulinen & Hastrup 2020). Pelastakaa lapset ry:n (2020) mukaan korona aiheutti matalatuloisten lastensuojelun piirissä olevien perheiden lapsiin enemmän negatiivisia vaikutuksia kuin muihin. Koronapandemian myötä haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja perheiden haasteet ovat lisääntyneet entisestään ja riski kärsiä sen tuomista seurauksista on huomattavasti muita lapsia, nuoria ja perheitä suurempi. Siksi on erityisen tärkeää tutkia haavoittuvassa asemassa olevien, kuten sijoitettujen lasten palvelujen ja tuen saatavuutta sekä heidän hyvinvointiaan. (Hietanen-Peltola ym. 2020, Huttunen 2018, Jones ym. 2020, Wennberg ym. 2020.)

Koronapandemian vaikutuksista sijaishuollon palvelujärjestelmään ja kodin ulkopuolelle sijoitettuihin lapsiin on toistaiseksi tehty hyvin vähän kansainvälistä tai kotimaista tutkimusta. Laajemmin lastensuojelunäkökulmasta löytyy niin ikään niukasti tutkittua tietoa. Tähän mennessä julkaistut kansainväliset tutkimukset ovat pääosin laadullisia, pienellä otoksella toteutettuja empiirisiä tutkimuksia. Suomessa aihepiiristä on tehty joitain kyselytutkimuksia ja selvityksiä. Tässä katsauksessa tarkastellaan kansainvälisiä ja kotimaisia julkaisuja, joissa on tutkittu koronapandemian vaikutuksia niin lastensuojeluun palvelujärjestelmänä kuin sen piirissä oleviin lapsiin, nuoriin ja perheisiin. Katsaus on osa Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen lasten, nuorten ja perheiden yksikön tutkimushanketta koronaepidemian vaikutuksista kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten hyvinvointiin, mielenterveyteen ja palvelujen saatavuuteen (THL 2020).

Aineisto ja menetelmät

Tässä katsauksessa pyrittiin noudattamaan systemaattisen kirjallisuuskatsauksen periaatteita. Katsaukseen haluttiin mahdollisimman kattava otos kansainvälisistä tutkimuksista ja selvityksistä koskien koronapandemian vaikutuksia lastensuojeluun ja sijaishuoltoon. Kattavuudella tässä tapauksessa tarkoitetaan, että mukaan haluttiin tutkimuksia monesta eri maasta, jotta saataisiin mahdollisimman kattava kokonaiskuva siitä, mitä aiheesta on maailmanlaajuisesti tutkittu. Kansainvälisiä julkaisuja haettiin tätä katsausta varten monitieteisistä ja yhteiskuntatieteellisistä tietokannoista, kuten Scopus ja PsycInfo. Hakuja tehtiin marraskuussa 2020 englannin kielellä ja hakusanoja olivat child*, foster care, child protection, children's social care, covid, covid-19 ja coronavirus. On huomioitava, että englannin kielisten hakujen vuoksi tutkimuksia rajautui hausta pois. Hakutuloksia edellä mainituilla hakusanoilla löytyi hyvin vähän, minkä vuoksi aineistoa etsittiin lisäksi manuaalisella haulla löytyneiden artikkeleiden sisällysluetteloista. Kirjallisuushakua määrittivät seuraavat tutkimuskysymykset: Miten koronapandemia on vaikuttanut lastensuojeluun ja sen piirissä oleviin lapsiin ja nuoriin? Sekä: Miten koronapandemia on vaikuttanut sijaishuoltoon ja sen piirissä oleviin lapsiin ja nuoriin?

Tähän katsaukseen valikoitui systemaattisen haun tuloksena kuusi kansainvälistä artikkelia, jotka kaikki käsittelivät koronapandemian vaikutuksia haavoittuvassa asemassa oleviin lapsiin ja perheisiin sekä lastensuojeluun niin sen työntekijöiden kuin asiakkaidenkin näkökulmasta. Suoraan sijaishuoltoon rajautuvia tutkimuksia löytyi vain yksi (Haffeejee & Levine 2020). Valitut tutkimukset on tehty Virossa, Yhdysvalloissa, Etelä-Afrikassa, Iso-Britanniassa ja Australiassa. Niistä vain yhdessä tieto kerättiin sijoitetuilta lapsilta (Haffeejee & Levine 2020). Neljässä tutkimuksessa vastaajina olivat lastensuojelun ammattilaiset ja yksi oli kirjallisuuskatsaus. Valitut artikkelit on kuvattu taulukossa 1.

Taulukko 1. Katsaukseen valitut kansainväliset artikkelit

Artikkeli ja tekijät	Maa	Menetelmä ja otos
Toros K & Falch-Eriksen A 2020. A child's right to protection during the COVID-19 crisis: An exploratory study of the child protective services of Estonia. Children and Youth Services Review.	Viro	Sähköinen kysely, jonka vastaajina lastensuojelutyöntekijät (n=81)
Wilke N, Howard A & Pop D 2020. Data-informed recommendations for services providers working with vulnerable children and families during the COVID-19 pandemic. Child Abuse & Neglect.	Yhdysvallat	Sähköinen kysely, jonka vastaajina lapsi- ja perhepalveluita tuottavien organisaatioiden edustajia (n=87)
Baginsky M & Manthorpe J 2020. The impact of COVID-19 on Children's Social Care in England. Child Abuse & Neglect.	Iso-Britannia	Haastattelu, jonka vastaajina lastensuojelutyöntekijät (n=15)
Haffeejee S & Levine D 2020. 'When will I be free': Lessons from COVID-19 for Child Protection in South Africa. Child Abuse & Neglect.	Etelä-Afrikka	Piirrosten ja kirjoitusten avulla kerätty aineisto, johon osallistuivat sijaishuoltokeskuksessa asuvat lapset (n=32). Lapset olivat iältään keskimäärin 13,5-vuotiaita.
Levine D, Morton J & O'Reilly M 2020.	Iso-Britannia	Keskustelupaperi, jota varten konsultoitettiin opetus- ja sosiaalialan ammattilaisia (n=12)

Child safety, protection, and safeguarding in the time of COVID-19 in Great Britain: Proposing a conceptual framework. Child Abuse & Neglect.		
Jones B, Woolfenden S, Pengilly S, Breen C, Cohn R, Biviano L, Johns A, Worth A, Lamb R, Lingam R, Silove N, Marks S, Tzioumi D & Zwi K 2020. COVID-19 pandemic: The impact on vulnerable children and young people in Australia. Journal of Paediatrics and Child Health.	Australia	Kirjallisuuskatsaus

Myös kotimaisia julkaisuja valikoitui tähän katsaukseen yhteensä kuusi. Niitä etsittiin manuaalisesti hakusanojen – lapset, lastensuojelu, hyvinvointi, sijaishuolto, korona, palvelut – avulla.

Katsaukseen valikoituneet kotimaiset julkaisut käsittelevät koronapandemian vaikutuksia suomalaisten hyvinvointia tukeviin palveluihin, lastensuojeluun ja haavoittuvassa asemassa oleviin lapsiin, nuoriin sekä lapsiperheisiin. Viisi näistä perustuu asiantuntijoille tehtyihin kyselyihin. Vastaajina olivat sosiaali-, terveys- ja kasvatustieteiden sekä työvoimatoimen ammattilaiset. Pelastakaa lapset ry:n (2020) selvityksessä vastaajina ovat 13–17-vuotiaat lapset ja nuoret. Kaikissa näissä kuudessa julkaisussa aineiston hankintatapana on käytetty verkkokyselylomaketta. Kyselyiden otoskoot vaihtelevat välillä 44 ja 3129. Wennbergin ym. (2020) selvityksessä aineistoa on kerätty myös yksilöhaastatteluilla ja pienryhmäkeskusteluilla, joiden otokset ovat olleet pieniä. Hietanen-Peltola ym. (2020) aineistoa on kyselyiden ohella kerätty avoimiin kysymyksiin perustuvilla tietopyynnöillä. Kyselyaineistot on kerätty viiden julkaisun osalta huhtikuukokouksessa 2020, jolloin rajoitustoimet olivat käytössä. Hakulisen ym. 2020 selvityksen aineisto on kerätty syksyllä, jolloin ei enää ollut samanlaisia rajoituksia kuin keväällä. Wennbergin ym. (2020) selvitys vastaa lähimmin tätä katsausta koskevaan tutkimushankkeeseen, koska siinä on sosiaalihuollon ohella selvityskohteena myös lastensuojelun kantokyky. Yhtään suoraan sijaishuoltoon liittyvää tutkimusta/selvitystä ei löytynyt. Kotimaiset tutkimukset ja selvitykset on kuvattu taulukossa 2.

Taulukko 2. Katsaukseen valitut kotimaiset artikkelit

Artikkeli ja tekijät	Maa	Menetelmä ja otos
Eronen A, Hiilamo H, Ilmarinen K, Jokela M, Karjalainen P, Karvonen S, Kivipelto M, Koponen E, Leemann L, Londén P & Saikku P 2020. Sosiaalibarometri 2020. SOS-TE. Suomen sosiaali- ja terveys. Helsinki 2020.	Suomi	Asiantuntija-arvioihin perustuva sähköinen kyselytutkimus. n=776. Vastaajina sosiaali- ja terveysjohtajia, sosiaalityöntekijöitä, KELA:n johdon ja TE-toimistojen asiantuntijoita.
Hakulinen T, Hietanen-Peltola M, Hastrup A, Vaara S, Jahnukainen J & Varonen, P 2020. ”Pahin syksy ikinä”. Lasten, nuorten ja perheiden Peruspalvelut koronasyksynä 2020. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki.	Suomi	Sähköiset kyselyt, joissa vastaajina äitiys- ja lastenneuvolan ammattilaisia n=398 kouluterveydenhuollon ammattilaisia n=361 opiskeluterveydenhuollon ammattilaisia n=132 Lapsiperheiden sosiaalipalveluiden ja lastensuojelun ammattilaisia n=245
Hietanen-Peltola M, Vaara S, Haku-	Suomi	Sähköinen seurantakysely kouluterveyden-

linen T ja Hastrup A 2020. Tuloksia kouluterveydenhuollon Verkoston ja perhekeskusverkoston Tiedonkeruista. Työpaperi 26/2020. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki 2020.		huollon verkostolle. n=351 4.5. 2020 lähetettyyn kyselyyn ja n=397 25.5. lähetettyyn kyselyyn. Sähköiset tietopyynnöt avointen kysymysten muodossa perhekeskusverkostolle 3.4. ja 6.5. 2020. n=17 3.4. 2020 tietopyyntöön n=66 6.5.2020 tietopyyntöön
Kivipelto M, Koponen E, Hiilamo H, Ilmarinen K & Karjalainen P 2020. Sosiaalipäivystykset ja Koronaepidemian ensimmäinen vaihe. Tutkimuksesta tiiviisti 9/2020. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki 2020.	Suomi	Sähköinen kysely sosiaalipäivystyksille koronaepidemian ensimmäisen vaiheen vaikutuksista. n=44
Pelastakaa lapset ry 2020. Stressi, huoli ja yksinäisyys - Koronapandemian vaikutukset lasten ja nuorten elämään. Lapsen ääni 2020: Lasten näkemyksiä koronakeväästä.	Suomi	Verkkokysely suomeksi ja ruotsiksi 13–17-vuotiaille lapsille ja nuorille. n=3129
Wennberg M, Luukkonen T & Haila, T 2020. Itsenäisyyden juhluvuoden säätiö ITLA ja OWAL-group. Sosiaalihuollon ja lastensuojelun Kantokky koronakriisin aikana. Haastavat tekijät ja uudet Ratkaisukeinot kriisistä selviämiseksi. ITLA:n raportit ja selvitykset 2020:1.	Suomi	Sähköinen kysely lasten ja heidän perheiden kanssa työskenteleville. n=1748 Yksilöhaastattelut alan asiantuntijoille n=8 Pienryhmäkeskustelut n=40

Katsaukseen tehdyn tiedonhaun jälkeen koronan vaikutuksista lastensuojeluun ja sijaishuoltoon on julkaistu kaksi tämän hankkeen puitteissa julkaistua Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen omaa selvitystä. Näitä ei sisällytetty tähän katsaukseen. Heino ym. (2020) tutkivat koronaepidemian vaikutuksia lastensuojelun 24/7-yksiköiden toimintaan kyselylomakkeiden avulla lokakuussa 2020. Selvityksen aineistona on tästä materiaalista osa, korona-aiheiseen kysymykseen liittyvät vastaukset palvelutuottajilta (n=48) ja toimintayksiköiltä (n=171). Tiili ym. 2020 selvittivät koronaepidemian vaikutuksia lastensuojeluun kuntien ja kuntayhtymien (n=41) lastensuojelun johdolta. Näitä julkaisuja käsitellään tämän katsauksen yhteenveto-osiossa (kappale 5).

Koronapandemian vaikutuksia lasten-suojeluun ja sen piirissä oleviin lapsiin ja perheisiin

Koronapandemian lyhyen aikavälin vaikutukset ovat jo alkaneet näkyä lastensuojelussa ja sen piirissä olevien lasten, nuorten ja perheiden elämässä niin Suomessa kuin maailmalla. Pitkän aikavälin vaikutuksia sen sijaan on vielä vaikea arvioida. Pandemia ja sen vuoksi käyttöön otetut rajoitustoimenpiteet ovat monin tavoin kuormittaneet niin lastensuojelun piirissä olevien lasten, nuorten ja perheiden elämää kuin lastensuojelun palvelujärjestelmääkin (Wennberg ym. 2020).

Kansainvälisissä tutkimuksissa käy ilmi, että myös maailmalla koronapandemia on lisännyt merkittävästi haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja perheiden ongelmia, kuten palvelujen saatavuutta; monia välttämättömiä palveluita ei ole voitu resurssipulan vuoksi järjestää lainkaan tai niiden toteutusta on jouduttu rajoittamaan. Esimerkiksi perheterapia- ja psykologikäyntejä on rajoitettu. Tukitoimien on siis katsottu olevan puutteellisia niiden palvellessa vain murto-osaa avun tarvitsijoista. Kansainvälisten tutkimusten mukaan perheet kokevat usein myös, etteivät saa valtiolta riittävää taloudellista tukea. (Barginsky & Manthorpe 2020, Toros & Falch-Eriksen 2020, Wilke ym. 2020.) Suomessa lastensuojelun ja lapsiperheiden sosiaalipalveluissa saatavuuteen ovat vaikuttaneet rajoitusten ja resurssien puutteen ohella rekrytointiongelmat, asiakkaiden perumat ajat ja henkilöstösiirrot. Asiakkaat eivät ole hakeneet palveluita samalla tavalla kuin ennen. (Hastrup ym. 2020.)

Muita negatiivisia vaikutuksia ovat niin kotimaisten kuin kansainvälistenkin selvitysten valossa olleet huoli perheväkivaltariskin lisääntymisestä sekä lasten liian nopeasta palauttamisesta sijaishuollosta takaisin biologisiin perheisiinsä (Hietanen-Peltola ym. 2020, Wilke ym. 2020). Kotimaisissa selvityksissä ja kyselytutkimuksissa monet sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaiset olivat huolissaan sekä keväällä että syksyllä 2020 vanhempien taloudellisista vaikeuksista, parisuhde- ja mielenterveysongelmista, yksinäisyydestä ja turvattomuudesta. Huolta oli lasten pahoinvoinnin lisääntymisestä, perheiden pulmista, koululaisten psyykkisen oireilun lisääntymisestä, opiskelijoiden mielenterveyden ongelmien lisääntymisestä ja päihdeongelmien monimutkaistumisesta. Huolta koettiin myös maahanmuuttajista ja erityistä tukea tarvitsevista. (Hakulinen & Vaara 2020, Hastrup ym. 2020, Hietanen-Peltola ym. 2020; Hietanen-Peltola & Vaara 2020b, Jahnukainen & Vaara 2020.)

Suomessa syksyllä 2020 koulu- ja terveydenhuollon ammattilaisille aiheutti huolta oma ja toisten työssä jaksaminen. Keväällä koronapandemian aiheuttamien rajoitustoimenpiteiden vuoksi tekemättä jääneet työt ovat aiheuttaneet työtehtävien kasautumista samalla kun avun tarve on kasvanut. Koetaan, että on syntynyt palveluvajetta, johon nyt pyritään vastaamaan. Esimerkiksi opiskelijoiden mielenterveysongelmien on huomattu pahentuneen, kun ei ole saatu tarvittavia palveluita. Lapsiperheiden sosiaalipalveluiden ja lastensuojelun ammattilaisia mietityttävät tulevat lomautukset ja työlupien täyttäminen. Samaan aikaan, kun työn kuormittavuus on korona-aikana kasvanut, osa henkilökunnasta on edelleen siirrettynä pois omasta varsinaisesta työstään. (Hakulinen & Vaara 2020, Hastrup ym. 2020, Hietanen-Peltola & Vaara 2020b, Hietanen-Peltola ym. 2020, Jahnukainen & Vaara 2020.)

Kotikäyntien väheneminen rajoitustoimenpiteiden vuoksi on vaikeuttanut yhteistyötä ammattilaisten ja perheiden välillä; myös lastensuojelun kanssa yhteistyötä tekevilta tahoilta, kuten kouluista, tulevat lastensuojeluilmoitukset vähentyivät. Kotikäynnit ovat välttämättömiä, jotta lasten ja perheiden tarpeisiin voidaan vastata ja jotta luottamuksen ja yhteisymmärryksen luominen uusien asiakkaiden kanssa mahdollistuvat. Kaikkia kotikäyntejä ei ole kuitenkaan koronapandemian myötä lopetettu, vaan käynnit sallitaan, jos kyseessä on hätätapaus. (Toros & Falch-Eriksen 2020.) Tilanne on sama Suomessa; asiakaskäyntejä on vähennetty ja etäyhteyksin tehtävää työtä lisätty (Hietanen-Peltola & Vaara 2020a, Kivipelto ym. 2020). Etäpalveluiden käyttö voi nostaa kynnystä ottaa itse yhteyttä niiden kohdalla, joilla on ahdistusta tai mielenterveysongelmia (Jahnukainen & Vaara 2020). Äitiys- ja lastenneuvoloista, kouluterveydenhuollosta,

lastensuojelusta, lapsiperheiden sosiaalipalveluista, lapsiperheiden perhetyöstä, lapsiperheiden kotipalveluista ja varhaiskasvatuksesta on pyritty olemaan yhteydessä niihin perheisiin, joista on ollut huolta. (Hakulinen & Hastrup 2020; Hietanen-Peltola ym. 2020).

Koronapandemia on vaikuttanut palveluiden saatavuuden ohella sijoitettujen lasten oikeuksien toteutumiseen. Eniten vaikutukset ovat näkyneet opetus- ja kasvatustalveissa sekä kaverisuhteita ylläpitävässä toiminnassa (Wennberg ym. 2020). Sijoitettujen lasten oikeuksien toteutumista koronapandemia on rajoittanut esimerkiksi siten, että heidän mahdollisuutensa pitää yhteyttä läheisiinsä ja kotilomiin ovat vähentyneet. Sijoitetuilla lapsilla on oikeus perusopetukseen ja oppimisen tukeen, mutta niiden laatu heikentyi etäkouluun siirtymisen myötä. Sijoitettujen lasten liikkumista ja yhteydenpitoa on rajoitettu koronapandemian vuoksi. Sijoitettujen lasten mahdollisuus tavata sosiaalityöntekijäänsä on heikentynyt ja heidän suunnitelmiansa tarkistamista on voitu siirtää tai tehdä etäyhteyksin. Sijoitettujen lasten on myös ollut vaikeaa saada tarvitsemiaan hoito- ja terapiapalveluita. (Haffejee & Levine 2020, Hakulinen & Hastrup 2020, Wennberg ym. 2020.)

Sosiaalihuollon palvelujärjestelmässä tapahtui kotimaisten selvitysten mukaan isoja muutoksia koronapandemian myötä. Osa palveluista jäi tauolle tai niiden tarjonta väheni. Esimerkiksi lapsiperheiden kotipalvelua ja perheneuvontaa on tarjolla syksyllä 2020 vähemmän kuin vuosi sitten. (Hastrup ym. 2020.) Samaan aikaan käyttöön otettiin erilaisia etätönnä muotoja, joilla korvattiin asiakastapaamisia toimistolla tai asiakkaiden kotona (Kivipelto ym. 2020, Wennberg ym. 2020). Henkilökuntaa siirrettiin toisiin tehtäviin (Hietanen-Peltola ym. 2020). Palvelujärjestelmän muutoksissa on kuitenkin esiintynyt alueellista vaihtelua, joten korona on näyttäytynyt erilaisena eri toimijoille eri kunnissa (Kivipelto ym. 2020, Hakulinen ym. 2020, Wennberg ym. 2020).

Etäyhteyksien vaikutukset lastensuojelun palvelujärjestelmään ja asiakkaiden tarpeisiin

Koska asiakkaiden tapaamista kasvotusten on rajoitettu, kontaktiton yhteydenpito etäyhteyksin – esimerkiksi puhelimitse tai internetin välityksellä – lisääntyi (Hietanen-Peltola & Vaara 2020a, Kivipelto ym. 2020). Kaikki etäyhteyksin tapahtuvat palvelut eivät ole sosiaalihuollon ammattilaisten mielestä vastanneet asiakkaiden tarpeisiin. Huolena on myös, etteivät asiakkaat kerro etäyhteyksien kautta asioistaan samalla tavalla kuin kasvotusten ja näin osa ongelmista jää piiloon. (Hastrup ym. 2020, Wennberg ym. 2020.) Etäyhteyksien käyttö herätti käyttäjissään myös huolta tietoturvallisuuteen liittyvissä kysymyksissä. (Hietanen-Peltola & Vaara 2020a).

Toros & Falch-Eriksen (2020) selvittivät lastensuojelutyöntekijöiden ajatuksia koronan vaikutuksista käytännön työhön ja etätönnä katsottiin tuoneen monia haasteita niin työntekoon kuin lapsille ja perheillekin. Etätönnä koettiin vaikeuttaneen työntekoa ja lisänneen työtaakkaa huomattavasti; kiireelliset tapaukset ja päätöksenteko koettiin haastaviksi toteuttaa etäyhteyksin ja lasten oikeuksien toteutuminen ja äänen saaminen kuuluviin vaikeutui, sillä vanhemmat saattavat kieltää sosiaaliviranomaisten yhteydenpidon lapseen puhelimitse tai netin välityksellä. Vaikeista asioista puhuminen etänä koettiin myös sosiaalityöntekijöiden mukaan haasteelliseksi. Suomessa lapsiperheiden sosiaalipalveluiden ja lastensuojelun ammattilaiset siksi ymmärrettävästi toivoivat syksyllä 2020 asiakaspalautteen keräämistä etätönnä tuloksellisuudesta ja tilastollista seurantaan toteutuneista etäasiakasvastaanotoista (Hastrup ym. 2020).

Etäyhteyksien lisääntymisellä on ollut positiivisiakin vaikutuksia niin lastensuojelun asiakkaisiin kuin palvelujärjestelmäänkin. Digiyhteyksien käytön lisääntymisen katsottiin tuoneen mukanaan uudenlaisia keinoja tehdä yhteistyötä eri tahojen ja perheiden kanssa. Etäyhteyksien paranemisen vuoksi lastensuojelutyöntekijät kokivat myös yhteistyön kollegoiden sekä eri julkisten ja yksityisten sektoreiden välillä vahvistuneen ja tiimityön merkitys korostui entisestään. (Toros & Falch-Eriksen 2020.) Osa työntekijöistä koki etätönnä lisäävän työn tekemisen joustavuutta (Eronen ym. 2020). Uusia yhteistyön rakenteita, kuten verkkokeskustelualustoja, puhelinpalveluita ja chat-kanavia on myös syntynyt (Hakulinen & Hastrup 2020). Osa asiakkaista on kokenut, että etäyhteyksin on helpompi kertoa omista huolistaan ja tuen tarpeista. (Baginsky & Manthorpe 2020, Eronen ym. 2020, Hakulinen & Hastrup 2020, Toros & Falch-Eriksen 2020, Wennberg ym. 2020). Myös etäopiskelu koettiin monessa tutkimuksessa mieleiseksi ja lapset, joille oppi-

minen on esimerkiksi ulkoisten häiriötekijöiden vuoksi ollut kouluympäristössä haastavaa, kokivat etäopiskelun helpommaksi tavaksi oppia (Wilke ym. 2020, Baginsky & Manthorpe 2020, Haffee & Levine 2020).

Avun tarve Suomessa kasvanut

Poikkeusolot ovat lisänneet entisestään tarvetta sosiaalihuollon erilaisille palveluille Suomessa, vaikka koronapandemialla ei ole ollut merkittävää vaikutusta lastensuojeluilmoitusten määrään (Wennberg ym. 2020). Lapsiperheiden sosiaalipalvelujen ammattilaisista lähes puolet koki syksyllä 2020, että lapsiperheiden sosiaalipalvelutarpeet ovat kasvaneet. Yli puolet lastensuojelun ammattilaisista koki syksyllä 2020, että lastensuojelutarpeet ovat kasvaneet. Lastensuojelun piiriin koetaan tulevan aiempaa vaikeammassa asemassa olevia lapsia ja nuoria. Ehkä tätä lastensuojelutarpeiden kasvua kuvastaa sekin, että neuvolan ja kouluterveydenhuollon ammattilaiset sekä opettajat ovat lisänneet yhteistyön tekemistä lastensuojelun kanssa. (Hastrup ym. 2020.)

Palvelutarpeen arviointiin tulevien perheiden kohtaamisissa on alkanut tulla esille vanhempien psyykkinen vointi, eroriidat ja huoltajuuskiistat. Tilannetta on pahentanut eristyksissä olo ja mielenterveyskuntoutujien kohtaamispaikkojen sulkeminen. (Hakulinen & Hastrup 2020.) Toimeentulotukea haetaan enemmän ja ruoka-apua kaivataan. Taloudelliset ongelmat ovat lisääntyneet ja mielenterveyskuntoutujien tilanne on heikentynyt dramaattisesti. (Eronen ym. 2020.)

Avun tarve on kasvanut erityisesti lapsiperheillä ja mielenterveyskuntoutujilla (Eronen ym. 2020). Vanhemmat hakevat apua lasten kanssa jaksamiseen ja toimimiseen muun muassa neuvoloista, lapsiperheiden palveluohjauksesta ja perhesosiaalityöstä. Vanhempien uupumus on välittynyt myös aikuispsykiatrialta tulevana lastensuojeluilmoituksina. Kasvatus- ja perheneuvonnasta on raportoitu perheistä, jotka ovat sinitelleet liian pitkään ilman apua. Näissä perheissä on huonokuntoisia ja vakavasti oireilevia lapsia ja täysin uupuneita vanhempia. Vanhemmat kaipasivat myös lisää tukea eroasioihin. Etäkoulu on lisännyt tarvetta saada tukea koulunkäyntiin. (Hakulinen & Hastrup 2020, Hakulinen & Vaara 2020.) Sosiaalipäivystyksen palveluiden tarve on lisääntynyt. Sijaishuollon, lapsiperheiden kotipalvelun, lastensuojelun avohuollon ja perhetyön palveluiden kysyntä on kasvanut. Tämä palvelutarpeiden kasvaminen huolestuttaa sosiaalihuollon ammattilaisia, koska samaan aikaan, kun tarpeet ovat kasvaneet, on palveluita ollut vähemmän saatavilla. Tämän pelätään ruuhkauttavan palvelujärjestelmän. (Wennberg ym. 2020.)

Sosiaalihuollon ammattilaisten havaintoina ja huolena on lasten ja nuorten pahoinvoinnin lisääntyminen. Poikkeusolojen seurauksena sosiaalihuollon ammattilaiset ovat huomanneet yksinäisyyden ja turvatomuuden tunteiden voimistumista sekä mielenterveysongelmien kasvamista. Koronapandemia on lisännyt huolta päihteidenkäytön sekä perhe- ja lähisuhdeväkivallan määrän kasvusta. Hakulinen & Hastrup (2020) mainitsevat, että Poliisin Ankkuritiimi on raportoinut ostoskeskuksissa kokoontuvista isoista lapsilaumoista arkisin ja lukuisista humalaisten nuorten ryhmistä viikonloppuiltoina. Ammattilaiset ovat havainneet perheissä ristiriitojen kärjistymistä ja parisuhdeongelmien tuleamista esiin poikkeusolojen aiheuttamien paineiden takia (Hakulinen & Hastrup 2020).

Sosiaalihuollon palvelujärjestelmässä tapahtui isoja muutoksia koronapandemian alkamisen jälkeen. Osa palveluista jäi tauolle ja käyttöön otettiin erilaisia etätyön muotoja. (Kivipelto ym. 2020, Wennberg ym. 2020.) Henkilökuntaa siirrettiin toisiin tehtäviin (Hietanen-Peltola & Vaara 2020a). Muutosta kuvaa sekin, että vaikka lapsiperheisen sosiaalipalvelut ja lastensuojelu ovat lakisääteisiä palveluja, osaa niistä ei ollut saatavilla syksyllä 2020 (Hastrup ym. 2020). Palvelujärjestelmän muutoksissa on kuitenkin esiintynyt alueellista vaihtelua, joten koronapandemia on näyttäytynyt erilaisena eri toimijoille eri kunnissa (Hietanen-Peltola & Vaara 2020a, Kivipelto ym. 2020).

Lasten kokemuksia koronapandemiasta

Koronapandemian aiheuttamat rajoitustoimenpiteet ovat aiheuttaneet kodin ulkopuolelle sijoitetuissa lapsissa monenlaisia negatiivisia tunteita. Haffee & Levine (2020) pyysivät sijaishuoneissa eläviä lapsia kuvailemaan, millaisia tunteita ja ajatuksia koronapandemia ja rajoitustoimet heissä herättävät. Päälimmimpinä tunteina sijoitetuilla lapsilla ovat pelko, suru ja huoli koronaviruksesta. Lapset kuvailivat tuntevansa myös vihaa ja turhautumista siksi, että joutuivat poikkeusolojen aikana olemaan eristyksissä sijoituskeskuksessa poissa koulusta ja perheidensä luota. Nämä asiat herättivät myös toivottomuuden ja epävarmuuden tunteita. Lisäksi lapset raportoivat olevansa huolissaan koronan yhteiskunnallisista vaikutuksista, kuten eriarvoisuuden lisääntymisestä. (Haffee & Levine 2020)

Sijoituskeskuksessa asuvien lasten kokemukset vaikuttavat olevan samankaltaisia kuin lasten ja nuorten tuntemukset koronapandemiasta Suomessa yleensä. Pelastakaa lapset ry:n (2020) selvitys kuvaa näitä kokemuksia sanoilla: korona heikentää lasten hyvinvointia. Heidän selvityksensä mukaan 55 % tutkimukseen osallistuneista lapsista ja nuorista koki itsensä aiempaa yksinäisemmäksi ja joka neljäs hyvinvointinsa huonoksi. Koronapandemia on heikentänyt lasten hyvinvointia, koska se on muuttanut lasten elämää monilla tavoilla: etäkoulunkäyntiin siirtymisenä, kavereiden tapaamisen vähenemisenä, koettuna stressinä ja huolina omien läheisten terveydestä ja jaksamisesta sekä taloudellisesta selviämisestä. Kyselyyn vastanneista lapsista 75 % koki opinnoissa pärjäämisen vaikeutuneen etäkoulunkäynnin takia. Lapset kokevat ahdistumista, turhautumista ja elämän sisällyksettömyyttä harrastus- ja tapaamismahdollisuuksien vähetessä (Pelastakaa lapset 2020, Wennberg ym. 2020).

Hakulisen & Hastrupin (2020) mukaan lasten ja nuorten puhelimissa ja nettipalveluissa koronapandemia tuli esille lasten ahdistuksena, tietämättömyytenä ja pelkoina. Lapsia harmittivat peruttu suunnitelmat, kavereiden tapaamisen estymiset, yksinäisyys ja huolet. MLL:n lasten ja nuorten puhelimissa koronapandemia on tullut esille mielenterveydestä kärsivien oireiden pahentumisena. Neuvoloissa terveydenhoitajat ovat huomanneet lasten ja nuorten pahoinvoinnin lisääntyneen pandemian aikana (Hakulinen & Vaara 2020). Kouluterveydenhuollossa on havaittu oppilaiden ahdistuneisuuden kasvua ja psyykkistä oireilua koronan seurauksena, koska saamatta jääneet mielenterveyspalvelut ilmenivät voimien huononemisenä (Hietanen-Peltola & Vaara 2020b). Opiskelijaterveydenhuollossa on havaittu yhtä lailla mielenterveysongelmien lisääntymistä: mielialahäiriöitä, keskittymishäiriöitä, ahdistuneisuutta ja päihdeongelmia (Jahnukainen & Vaara 2020).

Yhteenveto

Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ovat haavoittuvassa asemassa, kuten muutkin lastensuojelun piiriin kuuluvat lapset ja heidän perheensä, sillä heidän asemansa on jo lähtökohtaisesti monia muita lapsia ja perheitä heikompi. Koronapandemia ja sen aiheuttamat rajoitustoimenpiteet vaikuttavat muita voimakkaammin juuri haavoittuvassa asemassa oleviin ihmisryhmiin, kuten sijoitettuihin lapsiin ja muihin lastensuojelun piirissä oleviin lapsiin, nuoriin ja perheisiin. Pandemialla on vaikutuksensa myös lastensuojelun palvelujärjestelmään. (Hietanen-Peltola ym. 2020, Jones ym. 2020, Wennberg ym. 2020.)

Tutkimuksissa ja selvityksissä ilmenneitä palvelujärjestelmän muutostarpeita

Tämän tutkimuskatsauksen julkaisuissa tuodaan esille, kuinka koronapandemian aiheuttamia ongelmia niin lastensuojelulle kuin sijoitetuille lapsille, nuorille ja perheillekin voitaisiin minimoida ja ennaltaehkäistä. Selvitysten ja tutkimusten mukaan tarvitaan muutoksia palvelujärjestelmään niin valtio- kuin organisaatio- tasolla. Uusia työkaluja, -tapoja ja toimintamalleja tarvittaisiin, sillä ohjeistukset, tieto ja osaaminen on koettu usein heikoiksi. (Baginsky & Manthorpe 2020, Hietanen-Peltola & Vaara 2020a, Wennberg ym. 2020.)

Esimerkiksi lasten ja lapsiperheiden kanssa työskentelevien ammattiryhmien välistä tietoisuutta koronapandemian vaikutuksista tulisi tutkimusten mukaan lisätä. Samoin olisi huolehdittava, että pandemian aikana toimiviksi havaituista työmenetelmistä ei luovuta. Valtiovallalta toivotaan tutkimusten mukaan selkeitä ja julkisia kansallisia toimintasuunnitelmia haavoittuvassa asemassa olevien lasten, nuorten ja perheiden auttamiseksi. Työnantajilta kaivataan selkeitä ohjeita arjen työn toteuttamiseen. (Haffee & Levine 2020, Hietanen-Peltola & Vaara 2020a, Wennberg ym. 2020, Wilke ym. 2020.) Suomessa Erosen ym. (2020) mukaan pitäisi luoda yhtenäinen käytäntö siitä, miten ihmisiä neuvotaan ottamaan yhteyttä sosiaalipäivystyksiin. Myös riittävä työvoima lastensuojelussa on turvattava ja sijoitettujen lasten ja nuorten oikeuksien toteutumista on valvottava tarkemmin. (Baginsky & Manthorpe 2020, Haffee & Levine 2020, Wilke ym. 2020.)

Tutkimuksissa ja selvityksissä ilmenneitä muita muutostarpeita lastensuojelun palvelurakenteissa ovat muun muassa etäyhteyksien lisääminen ja tehostaminen, tietoturvallisuudesta huolehtiminen, eri toimijoiden välisen yhteistyön lisääminen, palvelujen saatavuuden ja jatkuvuuden varmistaminen, yksityisen sektorin palveluiden ja perheiden taloudellinen tukeminen sekä niin työntekijöiden kuin lasten ja nuorten ajatusten ja kokemusten kuuleminen. (Hietanen-Peltola ym. 2020, Jones ym. 2020, Wilke ym. 2020.) Etäyhteyksien tapahtuvia tukitoimia tulisi tehostaa ja niiden toiminnasta ja käytöstä informoida riittävästi niin työntekijöitä kuin lapsia, nuoria ja perheitäkin. Etäyhteyksien kehittäminen on tärkeää, jotta ammattilaisten välinen sekä sijais- ja ryhmäkotien ja perheiden kanssa tehtävä yhteistyö helpottuisi tänä haastavana aikana. (Baginsky & Manthorpe 2020, Jones ym. 2020.) Julkaisuissa tuodaan esille, että sijoitetuille lapsille ja nuorille tulisi taata riittävät mahdollisuudet olla yhteydessä työntekijöihin ja omiin perheisiinsä. On kuitenkin huomattava, että etäpalvelut yksinään eivät riitä tukemaan kaikkia asiakkaita. (Baginsky & Manthorpe 2020, Hastrup ym. 2020, Jones ym. 2020, Wennberg ym. 2020)

Tutkimusten mukaan moniammatillista sekä julkisen ja yksityisen sektorin välistä yhteistyötä olisi tärkeää lisätä sekä kehittää toiminnan yhtenäistämiseksi ja palveluiden jatkuvuuden ja saavutettavuuden turvaamiseksi (Wilke ym. 2020, Levine ym. 2020, Wennberg ym. 2020). Palvelutarpeita on tunnistettava entistä herkemmin ja perheitä ohjattava tehokkaammin tukipalveluiden piiriin. Olemassa olevia palveluita olisi myös tärkeää tehostaa entisestään ja valtion tulisi tarjota rahoitusta ja taloudellista tukea niin yksityisen sektorin palveluntuottajille kuin perheillekin. (Eronen ym. 2020, Jones ym. 2020.)

Rajoitustoimenpiteet voivat tutkimusten mukaan heikentää merkittävästi lasten ja nuorten hyvinvointia, joten niitä olisi hyvä tarkastella huolellisesti ja pohtia, voidaanko jotain rajoituksia löyhentää tai muuttaa siten, ettei niistä koidu merkittävää haittaa jo valmiiksi heikommassa asemassa oleville lapsille, nuorille ja

perheille. Myös lasten liian nopea palauttaminen sijoituksesta takaisin biologisiin perheisiinsä on koettu ongelmalliseksi ja tähän toivottiin muutosta. (Wilke ym. 2020.) Levinen ym. (2020) tutkimuksessa päälimmäisenä seikkana esille nousi sosiaalityöntekijöiden ja muiden lasten, nuorten ja perheiden kanssa työskentelevien kuuntelun tärkeys niin tutkimuksessa kuin päätöksenteossakin. Heidän kokemuksiinsa, ajatuksiinsa, tunteitaan ja tietämystään tulisi hyödyntää muutoksia tehtäessä. Myös lasten ja nuorten äänen kuuluviin saaminen olisi tärkeää oikeanlaisten muutosten aikaansaamiseksi.

Tiedonhaun jälkeen julkaistuja selvityksiä

Tähän kirjallisuuskatsaukseen tehdyn tiedonhaun jälkeen koronan vaikutuksista lastensuojeluun on julkaistu uutta tietoa, joka jäi tämän katsauksen ulkopuolelle. Tämän hankkeen puitteissa tehtiin Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisema laitoskysely koronaepidemian vaikutuksista lastensuojelun 24/7-yksiköiden toimintaan palveluntuottajien ja toimintayksiköiden näkökulmasta (Heino ym. 2020) sekä THL:n ja Lastensuojelun keskusliiton yhteistyönä tekemä kuntakysely lastensuojelun johdolle koronaepidemian vaikutuksista lastensuojeluun kunnissa (Tiili ym. 2020).

Heinon ym. (2020) keväällä 2020 keräämässä aineistossa koronaepidemian vaikutukset ilmenivät hie-
man eri tavoin eri sijaishuoltoyksiköissä. Yhteistä kaikille yksiköille oli koronapandemian lapsille aiheut-
tama elämänpiirin kavennuminen ja yhteydenpidon väheneminen läheisiin ihmisiin. Tämä näkyi lasten hy-
vinvoinnin alenemisena ja lasten läheisiin ihmisiin liittyvinä huolina. Yhteistä yksiköiden vastauksissa oli
huoli tartuntojen ehkäisystä ja hallinnasta. Kaikkien yksiköiden ja palveluntuottajien yhteinen kokemus oli,
että työn määrä lisääntyi koronapandemian takia. Työn luonteen koettiin myös muuttuvan lasten jatkuvan
läsnäolon ja etäkoulunkäynnin takia. Henkilökunnalle tuli tehtäviä, joihin heillä ei ollut koulutusta. Lisäksi
tuli huolehdittavaksi hygienian ja suojavarusteasiat. Toimintakäytäntöjä jouduttiin muuttamaan, mikä edel-
lytti henkilökunnalta joustavuutta. Korona vaikeutti myös sijoituksien purkamista, koska se asetti haasteita
kotikuntoutuksen toteuttamiseen. (Heino ym. 2020.)

Sijaishuollon palveluntuottajien kesken oli eroja siinä, miten koronapandemian vaikutukset koettiin. Val-
tion ja kunnan palveluntuottajia lukuun ottamatta palveluntuottajilla oli toive kansallisesta ohjeistuksesta
poikkeustilanteessa. Kaivattiin myös toimintaohjeita, miten toimitaan, mikäli lapsella tai henkilökunnan
jäsenellä todetaan korona tai sille altistuminen. Yksityiset palveluntuottajat kokivat epäselvien ja ristiriitais-
ten ohjeiden aiheuttavan jännitteitä ja epätasa-arvoa lasten kesken, koska eri kunnilla oli erilaiset linjaukset
liikkumisrajoituksiin ja tapaamisiin. Yksityisillä palveluntuottajilla oli muita palveluntuottajia enemmän
huolta taudin leviämisestä, koska noin joka toisella yksiköissä oleva lapsella oli jokin lääkitystä vaativa
pitkäaikaissairaus. Myös suojavarusteiden riittävyydestä oli yksityisillä palveluntuottajilla huolta. Yksityis-
ten palveluntuottajien yksiköissä tartuntatilanteissa henkilökunnan riittävyys ja pätevien sijaisten saaminen
oli kärsinyt koronapandemian vuoksi. Ammatillisissa perhekodeissa oltiin huolissaan erityisesti lasten koti-
jaksoista, liikkumisesta ja tapaamisista koronan tarttumisriskin vuoksi. Kuntien, kuntayhtymien ja valtion
lastensuojeluyksiköissä koronaepidemia tuntui aiheuttavan vähemmän huolia muilla palveluntuottajilla.
Heinon ym. (2020) selvitys vahvistaa näkemystä siitä, että koronapandemialla on haitallisia vaikutuksia
kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten hyvinvointiin. Siinä missä koronaepidemia on vaikuttanut lasten
olosuhteisiin ja heidän ympärillään työskenteleviin ihmisiin, ovat vaikutukset näkyneet myös lasten hyvin-
voinnissa ja mielenterveydessä. (Heino ym. 2020)

Kysyttäessä kuntien lastensuojelun johdolta koronaepidemian vaikutuksista lastensuojeluun (Tiili ym.
2020) keskeisimpinä tuloksina voidaan todeta, että lastensuojeluilmoitusten katsottiin kasvaneen syksyllä
2020 (lähes puolet vastaajista) verrattuna aikaan ennen koronaepidemiaa. Lastensuojeluilmoituksia tuli
eniten poliisin ja koulujen tahoilta. Asiakasperheiden elämäntilanteiden katsottiin huonontuneen erityisesti
vuorovaikutushaasteiden, vanhempien jaksamattomuuden, lasten koulunkäynnin sekä perheen taloudellisen
tilanteiden osalta. Palveluiden saannin arvioitiin vaikeutuneen erityisesti lasten mielenterveyspalvelui-
den osalta. Lähes 60 % vastaajista arvioi sosiaalityöntekijöiden ja kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten
tapaamisten vähentyneen. Kaikki vastanneet arvioivat koronaepidemian vaikuttavan lasten ja perheiden
hyvinvointiin vielä vuosien kuluttua. (Tiili ym. 2020) Näiden tämän katsauksen jälkeen tehtyjen selvitysten
tulokset ovat samassa linjassa aikaisempien tutkimusten kanssa ja pitkäaikaisten vaikutusten arvioimiseksi

tietoa on kerättävä jatkuvasti lisää. Tämä mahdollistuu esimerkiksi tekemällä uusintakyselyitä koronaepidemiatilanteen eläessä ja muuttuessa ja sen vaikutusten lisääntyessä.

On otettava huomioon, että toistaiseksi koronan aiheuttamia pitkän aikavälin seurauksia on vaikea arvioida, sillä monet koronapandemian aiheuttamat seuraukset näkyvät vasta vuosien kuluttua. On myös muistettava, että kaikki vaikutukset eivät suinkaan ole negatiivisia, vaan pandemia on tuonut mukanaan myös positiivisia muutoksia niin palvelujärjestelmälle kuin suoraan lasten elämäänkin – näistä yhtenä merkittävänä etäyhteyksien käytön lisääntyminen ja moniammatillisen yhteistyön helpottuminen etäyhteyksien kautta. (Baginsky & Manthorpe 2020, Haffee & Levine 2020.) Muutoksia kuitenkin tarvitaan haittojen minimoimiseksi ja niitä tulee toteuttaa sekä organisaatio- että valtiotasolla (Jones ym. 2020, Kivipelto ym. 2020, Wilke ym. 2020).

Johtopäätökset

On vaikea arvioida, kuinka suuria ja millaisia vaikutuksia koronapandemialla tulee olemaan kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten hyvinvointiin, koska tutkimustietoa aiheesta on toistaiseksi vähän ja koska vaikutuksia hyvinvointiin ja mielenterveyteen voidaan arvioida vasta jonkin ajan kuluttua. Koronapandemia jatkuu yhä ja sen todellisia vaikutuksia voidaan arvioida vasta jälkikäteen. Voidaan kuitenkin todeta, että koronan aiheuttamilla poikkeusoloilla on ollut haitallisia vaikutuksia sijoitettujen lasten ja nuorten hyvinvointiin ja mielenterveyteen koronan eristettyä lapsia sijaishuoltopaikkoihin kevään aikana ja sijoitettujen lasten yhteydenpitoa heille tärkeisiin ihmisiin on rajoitettu. (Wennberg ym. 2020.) Kaikkia tapaamisia ei kuitenkaan ole estetty, mutta ne ovat vähentyneet tai toteutuneet etänä (Baginsky & Manthorpe 2020, Toros & Falch-Eriksen 2020).

Lasten hyvinvointia ja mielenterveyttä tukevia aktiviteetteja tai palveluita ei ole niin ikään ollut saatavilla samalla tavoin kuin aiemmin. Etäkouluun siirtyminen ja harrastustoimintojen lakkaaminen rajoittivat lasten mahdollisuutta tavata kavereita. Monelle sijoitetulle lapselle tärkeiden hoito- ja terapiapalveluiden saatavuus on heikentynyt tai muuttunut etäyhteyksin toteutettavaksi. (Haffee & Levine 2020, Wennberg ym. 2020.) On siis ymmärrettävää, että sijoitettujen lasten kokemuksissa korostuu yksinäisyys, turhautuneisuus, huolet ja paha olo. On kuitenkin huomattava, että osalle sijoitetuista lapsista siirtyminen etäkouluun saattoi olla helpotus, kun koulua saattoi käydä rauhassa sijoituspaikassa ilman erilaisia häiriötekijöitä (Haffee & Levine 2020, Wilke ym. 2020).

Yllättävä ja äkillisesti pahentunut koronapandemia haastoi sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmän niin Suomessa kuin maailmallaakin vuonna 2020. Apua on kaivattu monella taholla. Lapsiperheissä korona on aiheuttanut monenlaisia sekä aineellisia että aineettomia tuen tarpeita. Erilaisten lapsiperheiden sosiaalipäivystyksen ja sosiaalipalveluiden kysyntä on Suomessa kasvanut. Tätä katsasta tehdessä olemme keskellä pandemian toista ja vielä vakavampaa aaltoa. Tilannetta tulee jatkuvasti seurata, tutkimusten tekoa jatkaa ja lopullisia arvioita vaikutuksista voidaan tehdä, kun pandemia on laantunut.

Koronapandemia on kuitenkin myös synnyttänyt lastensuojelun palvelujärjestelmään paljon uusia toimintatapoja ja yhteistyömuotoja. Digiloikan myötä erilaisia digitaalisia työkaluja on otettu käyttöön työn tueksi. Tämä on toisaalta myös kuormittanut sosiaalihuollon työntekijöitä ja asiakkaita, mutta osa on kokenut erilaiset etätyön muodot myös vuorovaikutusta helpottavina. (Toros & Falch-Eriksen 2020, Wilke ym. 2020.) Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaiset ovat huolissaan lapsista ja nuorista. Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaiset ovat huolissaan myös palvelujärjestelmän toimivuudesta tulevaisuudessa ja työssä jaksamisesta, koska palveluiden kysyntä on kasvanut samalla kun palveluita on ollut vähemmän saatavilla. (Eronen ym. 2020, Hakulinen & Hastrup 2020, Hakulinen & Vaara 2020, 2020 Hietanen-Peltola ym. 2020, Hietanen-Peltola & Vaara 2020b, Jahnukainen & Vaara 2020)

Yllättäviin tilanteisiin liittyviä kriisi- ja valmiussuunnitelmia kaivataan palvelujärjestelmän kaikilla tasoilla sekä kansallisesti että paikallisesti. Näin taataan tasavertainen palveluiden saatavuus ja olosuhteet myös sijaishuollon piirissä oleville lapsille ja nuorille. Eri kansallisten ja paikallisten toimijoiden roolit ja vastuut tulisi määritellä selkeästi vastaavien kriisitilanteiden varalta. Lisäksi etäpalveluiden käyttöön liittyvät käytännöt, kuten tietosuojaan liittyvät ohjeistukset, tulee selkiyttää toimintavalmiuden säilyttämiseksi poikkeustilanteissa.

Lähteet

- Baginsky M & Manthorpe J. 2020. The impact of COVID-19 on Children's Social Care in England. *Child Abuse & Neglect*. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S014521342030394X>
- Eronen A, Hiilamo H, Ilmarinen K, Jokela M, Karjalainen P, Karvonen S, Kivipelto M, Koponen E, Leemann L, Londén P & Saikku P. 2020. Sosiaalibarometri 2020. SOSTE Suomen sosiaali- ja terveys. Helsinki 2020. <https://www.soste.fi/wp-content/uploads/2020/07/SOSTE-Sosiaalibarometri-2020.pdf>
- Haffeejee S & Levine D. 2020. 'When will I be free': Lessons from COVID-19 for Child Protection in South Africa. *Child Abuse & Neglect*. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0145213420303707>
- Hakulinen T, Hietanen-Peltola M, Hastrup A, Vaara S, Jahnukainen, J & Varonen P. 2020. "Pahin syksy ikinä". Lasten, nuorten ja perheiden peruspalvelut koronasyksynä 2020. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 37/2020. Helsinki 2020. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140643/URN_ISBN_978-952-343-579-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Hakulinen T & Hastrup A. 2020. Teoksessa Hietanen – Peltola M, Vaara S, Hakulinen T & Hastrup A. Lasten nuorten ja perheiden peruspalvelut koronakeväänä 2020. Tuloksia kouluterveydenhuollon verkoston ja perhekeskusverkoston tiedonkeruista. Työpaperi 26/2020. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos Helsinki 2020. <https://www.julkari.fi/handle/10024/140127>
- Hakulinen T & Vaara S. 2020. Teoksessa Hakulinen T, Hietanen-Peltola M, Hastrup A, Vaara S, Jahnukainen J & Varonen, P. "Pahin syksy ikinä". Lasten, nuorten ja perheiden peruspalvelut koronasyksynä 2020. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 37/2020. Helsinki 2020. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140643/URN_ISBN_978-952-343-579-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Hastrup A, Varonen P & Vaara S. 2020 Teoksessa Hakulinen T, Hietanen-Peltola M, Hastrup A, Vaara S, Jahnukainen J & Varonen, P. "Pahin syksy ikinä" Lasten, nuorten ja perheiden peruspalvelut koronasyksynä 2020. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 37/2020. Helsinki 2020. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140643/URN_ISBN_978-952-343-579-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Heino T, Weckroth N & Ranta H 2020. Koronan vaikutukset lastensuojelun 24/7-yksiköiden toimintaan – palveluntuottajien ja toimintayksiköiden näkökulma. Tutkimuksesta tiiviisti 32/2020. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140689/URN_ISBN_978-952-343-585-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 7.12.2020.
- Hietanen-Peltola M, Vaara S, Hakulinen T & Hastrup A. 2020. Lasten, nuorten ja perheiden peruspalvelut koronakeväänä 2020. Tuloksia kouluterveydenhuollon verkoston ja perhekeskusverkoston tiedonkeruista. Työpaperi 26/2020. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.julkari.fi/handle/10024/140127>
- Hietanen-Peltola M & Vaara S. 2020a. Teoksessa: Hietanen-Peltola M, Vaara S, Hakulinen T & Arja Hastrup. 2020. Lasten, nuorten ja perheiden peruspalvelut koronakeväänä 2020. Tuloksia kouluterveydenhuollon verkoston ja perhekeskusverkoston tiedonkeruista. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Työpaperi 26/2020. Helsinki 2020. <https://www.julkari.fi/handle/10024/140127>
- Hietanen-Peltola M & Vaara S. 2020b. Teoksessa: Hakulinen T, Hietanen-Peltola M, Hastrup A, Vaara S, Jahnukainen J & Varonen, P. "Pahin syksy ikinä" - Lasten, nuorten ja perheiden peruspalvelut koronasyksynä 2020. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 37/2020. Helsinki 2020. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140643/URN_ISBN_978-952-343-579-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Huttunen M 2018. Nälkäisenä nukkumaan – haavoittuvassa asemassa olevat lapset Suomessa. Näkökulma. Unicef. <https://www.unicef.fi/blogi/nalkaisena-nukkumaan/?year=2018>
- Jahnukainen J & Vaara S. 2020. Teoksessa Hakulinen T, Hietanen-Peltola M, Hastrup A, Vaara S, Jahnukainen J & Varonen, P. "Pahin syksy ikinä" - Lasten, nuorten ja perheiden peruspalvelut koronasyksynä 2020. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 37/2020. Helsinki 2020. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140643/URN_ISBN_978-952-343-579-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Jones B, Woolfenden S, Pengilly S, Breen C, Cohn R, Biviano L, Johns A, Worth A, Lamb R, Lingam R, Silove N, Marks S, Tzioumi D & Zwi K. 2020. COVID-19 pandemic: The impact on vulnerable children and young people in Australia. *Journal of Paediatrics and Child Health*. <https://onlinelibrary-wiley-com.ezproxy.uef.fi:2443/doi/pdfdirect/10.1111/jpc.15169>
- Kivipelto M, Koponen E, Hiilamo H, Ilmarinen K & Karjalainen P, 2020. Sosiaalipäivystykset ja koronaepidemian ensimmäinen vaihe. Tutkimuksesta tiiviisti 9/2020. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/139928/TUTI_2020_009_Sosiaalip%C3%A4ivystykset%20ja%20koronae%20pidemi-an%20ensimm%C3%A4inen%20vaihe_s.pdf?sequence=4&isAllowed=y
- Levine D, Morton J & O'Reilly M. 2020. Child safety, protection, and safeguarding in the time of COVID-19 in Great Britain: Proposing a conceptual framework. *Child Abuse & Neglect*. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0145213420303239?via%3Dihub>

Pelastakaa lapset ry 2020. Stressi, huoli ja yksinäisyys -
 koronapandemian vaikutukset lasten ja nuorten elämään.
 Lapsen ääni 2020: lasten näkemyksiä koronakeväästä.
https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/pelastakaalapset/main/2020/10/21163820/Lapsen-Aani-2020_raportti1_FI1.pdf

THL 2020. Koronaepidemian vaikutukset kodin ulkopuolelle
 sijoitettujen lasten hyvinvointiin, mielenterveyteen ja palvelujen saatavuuteen. Lapsen, nuoret ja perheet. Tutkimus ja kehittäminen. Tutkimukset ja hankkeet.
<https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/koronaepidemian-vaikutukset-kodin-ulkopuolelle-sijoitettujen-lasten-hyvinvointiin-mielenterveyteen-ja-palvelujen-saatavuuteen>

Tiili A, Paasivirta A, Kuokkanen J, Eriksson P & Nelimarkka S
 2020. Koronan vaikutukset lastensuojeluun. Tutkimuksesta tiiviisti 34/2020. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140789/URN_ISBN_978-952-343-597-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Toros K & Falch-Eriksen A 2020. A child's right to protection during the COVID-19 crisis: An exploratory study of the child protective services of Estonia. Children and Youth Services Review.
<https://www.sciencedirect.com.ezproxy.uef.fi:2443/science/article/pii/S0190740920319915?via%3Dihub>

Wilke N, Howard A & Pop D. 2020. Data-informed recommendations for services providers working with vulnerable children and families during the COVID-19 pandemic. Child Abuse & Neglect.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0145213420302970>

Wennberg M, Luukkonen T & Haila K. 2020. Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö ITLA ja OWAL-group. Sosiaali-
 huollon ja lastensuojelun kantokyky koronakriisin aikana. Haastavat tekijät ja uudet ratkaisukeinot kriisistä selviämiseksi. Itlan raportit ja selvitykset 2020:1.
<https://itla.fi/selvitys-sosiaalihuollon-ja-lastensuojelun-kantokyky-koronakriisin-aikana-haastavat-tekijat-ja-uudet-ratkaisukeinot-kriisista-selviamiseksi/>